

MIRCEA IVĂNESCU. ASPECTS OF THE CRITICAL RECEPTION**Diana Dan, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Tîrgu-Mureş**

Abstract: This paper starts from the desire of finding answers to a simple question: „what is poetry?” for M. Ivănescu. Therefore we chose to look over Mircea Ivănescu’s first book, Versuri – 1968 -.

In the critics view (N. Manolescu and M. Ungheanu) M. Ivănescu’s poetry stands out in Romanian poetry, through a different way of writing lyrics. This new style means rising above old used literary standards, free speech, bookish, game, lack of ornaments, decorations, using presumptive and possible, memories, saving lost time. Among precursors were mentioned Bacovia, Barbu, TS Eliot, E. Pound and Proust. M. Ivănescu is a programmatic experimentalist writer.

Keywords: free speech, lack of ornaments, memories, lost time, originality.

Imaginea oglindită de opera poetului, eseistului și traducătorului M. Ivănescu este legată de iubirea de cuvânt. Toate acestea au o existență clar definită în trăirea sa, pentru că atunci când rostim M. Ivănescu implicit se transmite respect pentru literatură.

Încă de la primul volum de Versuri, 1968, așa numitele „compuneri” pentru poet, au interesat critica vremii, prin temele abordate, care constituiau preocupări ce străbăteau ființa poetului.

Debutul poetului este privit de criticii vremii ca fiind unul târziu, producându-se la 37 de ani. Formula literară propusă aduce ceva neobișnuit în peisajul literar al operei. Aceasta este păstrată de-a lungul întregii sale opere de poezii și a adus înlăturarea barierelor poeziei tradiționale, propunând o nouă viziune, mai aproape, de ceea ce înseamnă trăire necenzurată, autentică.

Printre primii critici, care au marcat apariția poeziei mirceaivănesciene, este Nicolae Manolescu, printr-un articol publicat în Contemporanul, în august 1968. Acest articol face referire la volumul VERSURI, publicat în același an.

Criticul este plăcut surprins de poezia scrisă de unul M. Ivănescu considerând a fi aparte în această perioadă din istoria poeziei, făcând parte din „categoria poezilor prețioși, afectați, care altădată s-ar fi numit galați”¹.

Versurile sale sunt minuțios lucrate încât par croșetate cu multă delicateță și rafinament. Tehnica folosită este una mai nouă, „cu rafinament de stampă japoneză”² reluând unele elemente din Macedonski, Pillat (din prima epocă) și din unii simbolisti minori. Fiecare poezie este un mic tablou lucrat savant pe pânză cu o acuarelă pastelată. Gesturile și pozițiile „personajelor” sunt studiate minuțios. Astfel o ridicare a mâinilor înfățișează un balet, o pieptănătură este de fapt o ceremonie. Orice mișcare surprinsă marchează o atenție sporită pentru tot ce-l inconjoară. De la un mic cântec al vântului până la o conversație cu ea, în majoritatea cazurilor aspectele exterioare sunt redată cu o minuțiozitate sporită.

Poezia sa este una a detaliului semnificativ și nesemnificativ. Mișcările, gesturile sunt adevărate ceremonii pe care poetul le tratează cu deosebit respect. Atenția sa este una ce se găsește în căutarea a ceva, iar acel ceva e mereu și mereu descoperit și redescoperit în

¹ Nicolae Manolescu, Mircea Ivănescu: „Versuri”, în Contemporanul, 1968, nr. 31, p. 3

² Ibidem., p.3

realitatea detaliată a poetului. Această împletire de atenție asupra a ceea ce este în jur congruent, cu ceea ce este în interior dau măsura poeziei sale. Este cutremurător câte amănunte se pot găsi în evenimentele, așa zise banale, pe care poetul le observă, le scoate în lumină din dulapul plin cu praf, le ia spre examinare pe fiecare cu multă răbdare, îndemânare și meticulozitate de-a dreptul tipică, pentru a le prezenta fiecare aspect, unghi, cută, neeliminand nici cel mai banal element, pentru că tocmai acela este cel care întregeste tabloul. Astfel marchează, din acest eveniment, chindesența.

Fiecare poezie este o ceremonie, unde un fin observator e completat de un fin atent și de un rafinat creator. Micile detalii sunt cele care răstoarnă carul cu opinii, al celor care erau obișnuiți cu un anumit fel de a scrie poezie. Poezia mirceaivănesciană este cea în care detaliul are loc de cinste în grădina imperială a poetului. La tronul său stau observația, atenția, claritatea, detaliul, fiecare, pe rând, își povestește și își prezintă cu interes aspectele pe care le iau în vedere.

Din punctul nostru de vedere, observația criticului este una superficială, nesatisfăcătoare, care se lasă ușor influențată de registrul verbelor folosite, a imaginilor ce colorează poezia, pe care Manolescu le vede doar în alb-negru, pe când ele poartă în ele culorile curcubeului. Privirea mai de aproape a poeziei, prin trăirea stărilor croșetate de poet cu atâta dăruire, eliminând din vizor crengile din cristalul care umbresc drumul se poate descoperi o poezie plină de sfaturi și povești date de un trăitor atent la realitatea înconjurătoare. Armonia dintre poet și poezia mirceaivănesciană este o condiție a creației unei evanghelii, unei opere a înțelepciunii reflectată atent, în detaliu în versurile sale.

Poezia nu este totul ci este o „pură posibilitate” ce nu absoarbe ființa poetului și a lucrului notează Manolescu, datorită neîncrederii poetului în posibilitatea de exprimare, „ea nu absoarbe ființa poetului și ființa lucrurilor, rămânând doar o pură posibilitate”. De aceea, poezia îi pare a fi o mască a sentimentului sau un joc: „o figură a sentimentului sau a spiritului, o mască sau un joc”³.

Considerăm că poezia mirceaivănesciană este mai mult decât o „pură posibilitate”, fiind o biografie pură a unei existențe asumate, responsabile, luminate. Nu o putem vedea altfel tocmai datorită imaginilor reale, preluate din cărți sau imaginate create cu o atâta voluptate și intensitate încât nu ai cum să nu respiri citind poeziile sale mireasma virtuților atât de bine concentrate în fiecare vorbă pe care poetul o notează.

M. Ungheanu vede poezia mirceaivănesciană emanând un aer demodat al unui timp apus, doar că această demodare e văzută ca fiind replica unei inteligențe alese „După aerul demodat pe care-l respiră ea aparține altui timp, dar vom observa cu ușurință că «demodarea» ei este intenționat aleasă și că e colorată de o inteligență neostentativă”⁴. Modul său de a scrie literatură e acela de a accepta exigențele poeziei moderne pe care le folosește pentru a crea o poezie „anacronică” pentru mulți. Poezia sa, mărturisește criticul, pare a fi un manuscris uitat undeva pentru a produce o mare surpriză în momentul descoperirii lui: „Versurile lui M. Ivănescu par a fi unul dintre acele manuscrise ce sunt uitate pentru a declanșa mai târziu, la descoperirea lor, prin aparentul anacronism, un special ecou care e acela al încântatei

³ Ibidem., p.3

⁴ Mihai Ungheanu, [prezentare vol. „Versuri”], în Luceafărul, 1968, nr. 38, p.2

surprize”.⁵ Dacă M.Ungheanu vede poezia mirceaivănesciană pornind de la exigențele moderne spre o poezie anacronică, N.Manolescu vede poezia mirceaivănesciană pornind de la un aer de stampă japoneză ajungând spre o tehnică mai nouă. Aceste drumuri par cumva diferite ca sens, deși aparent ele sunt apropiate.

Poezia surpriză a lui M.Ivănescu pornește după M.Ungheanu de la arta de a vorbi dincolo de vorbe. Poetul se află sub dominația terorii, a obsesiilor provocate de raportarea încercărilor sale la mari tomuri de literatură. Această raportare produce tract și manifestat prin stări contradictorii și coexistente. Atitudinea sa față de literatură ca existență și act artistic este una conștientă. Semnele conștiinței sunt explicate. Exacerbarea poetului în fața trăirilor sale și în fața expresiei demonstrează o atitudine asumată. De aici, până la creație este doar un singur pas, pe care poetul mai degrabă îl face ca pe un pas înapoi. Începe cu stări de saturație, neîncredere, refuz, sete, stări confuze care marchează obsesia ca lector și creator al poetului. Aceste stări produc suspiciunea poetului față de literatură, suspiciunea față de forțele limbajului, precum și neîncrederea în literatură de a exprima mesajul dorit. Acest aspect al neîncrederei în poezie este marcat și de N.Manolescu, doar că la el poezia e o spunere ipotetică ce nu absoarbe ființa poetului și a lucrurilor, pe când Ungheanu vorbește de o neîncredere ca răspuns al unei inteligențe neostentative, ce se observă dincolo de vorbe. Opiniile celor doi critici privite de suprafață au elemente comune pe când dacă le privim în profunzime observăm contrariul.

Cu ajutorul inteligenței demodate M.Ivănescu se folosește de alte mijloace pentru a junge pe colțul său de paradis, pe care din neatenție l-a ratat. Are la îndemână soluții. Printre acestea se găsesc nevoile permanente ale poetului de a se detașa de literatură și de sentimentele sale: „Poetul simte nevoia permanentei detașări de poezie și de sentimentele sale”. Discreția, jocul, ambiguitatea sunt mijloace prin care se ascunde marturisind că nu face poezie. Astfel „Poetul rostește un refuz, din chiar acesta născându-se totuși poezia”.

Printre elementele discreție notate de poet se află și titlul volumului *Versuri care „poartă neîntâmplător”* această denumire, marcând o umbră a altceva. Poetul scrie poeme neîntâmplător în proză. Elementele tipice poeziei nu-și găsesc locul în rândurile sale. Astfel „gestica lirică și ticurile lirice sunt reprimăte”. Poeziile sale par mimetice prozei, unde rar mai apare câte o rimă: „E mimată proza și arar se recurge la proză”. Versurile nu respectă metrica așezării în strofe, par rupte „aparent stângaci, pentru a da impresia prozei”, observație îndreptățită dacă am uni rândurile am face o poveste. Toate aceste par îndreptățite, dar sunt folosite așa cu un anumit scop. Acest scop discret este acela de a arăta că poetul este creator de versuri, atent mânuite puse sub accentul expresie datorită ritmului interior al poeziilor: „Ceea ce le trădează a nu fi simplă proză, ci versuri, ce se supun unei prozodii certe este ritmul lor interior”.

Preocuparea pentru expresie la M.Ivănescu este „copleșitoare”. Acest fapt se datorează lecturilor autorului care îl strung pe atât de mult ajungând să îl obsedeze. Poetul e preocupat de termenii complementari pe care îi folosește din dorința de a împăca cele două variante. Acest mod de a privi lucrurile demonstrează incapacitatea poetului de a găsi teorii, definiții universale valabile pentru toți. El din contră este echivoc, în versurile sale, tocmai din dorința de a prezenta ambele variante ale contradicției cu scopul ascuns, de a ne găsi în ipostaza, de a ne

⁵ Ibidem., p. 2

da singuri răspunsuri la orice preocupare, întrebare, frământare pe care o manifestăm. În acest mod, privim noi această „intelență neostentativă” a poetului.

O altă formă de detașare pe care poetul o are la îndemână este jocul. Și în acest caz se poate constata, mărturisește criticul „Cochetărie deci cu atitudini opuse, semn că nu se poate lipsi de niciuna”, deci aceeași intelență de a împăca atitudini opuse, modernul cu anacronicul. De aceea poetul „face tocmai ce ne spune că nu face” observă Ungheanu și astfel jocul să pară conștient, subtil și grațios. Se observă diferența între modul de a privi jocul mirceaivănescian al lui Manolescu, în opoziție cu modul în care Ungheanu vede jocul mirceaivănescian. Manolescu vede jocul ca fiind o mască pe care poetul o poartă pentru a ascunde neîncăderarea în poet și poezie. În neputința de a crea o existență definitivă, spunerea sa poate reda doar o existență ipotetică, pe când Ungheanu vede jocul mirceaivănescian ca un mod inteligent de detașare față de sine, ca primordial mod ce stă la baza creației sale.

O altă observație făcută de critic se referă la temele folosite. Acestea par în ochii săi ca abordând o „arie tematică mignonă”, printre care amintește de „mici nostalgii tomnatice sau iernatice, nostalgia exoticeleor situații întâlnite în cărți, admirație și grațioasă tandrețe în fața eternului feminin”.

O definiție interesantă dată poeziei mirceaivănesciene de Ungheanu este următoarea: „Poeziile sunt delicate caligrafii sufletești, impresionând prin acuitatea și subtilitatea notației prin religia petrarchistă a eternului feminin.” Subscriem acestei definiții notate de critic considerând-o a fi una pliată empatic pe universul mirceaivănescian. Într-adevăr poeziile sale sunt debordante de sentiment „estetizat, stilizat”, mărturisește criticul. Întrucât atitudinea sa față de literatură și creație este în acord cu „distanțarea față de propriul său afect”. Glasul cu care își nuanțează vocea este unul discret.

Aceste observații făcute de critic îl diferențiază de modul în care N.Manolescu vede poezia mirceaivănesciană. Manolescu vede diferența dintre poet și poezie ca fiind una despărțită printr-un verb, cele două realități sunt de altfel complementare, pe când Ungheanu consideră că există o profundă legătură între cele două realități, un echilibru, poetul dă dovadă de intelență demodată.

O observație aproape comună regăsită la cei doi critici se bazează pe faptul că îl aseamănă cu Petrarca. Ungheanu vorbește de poezii ce impresionează „prin religia petrarchistă a eternului feminin”, iar Manolescu de faptul ca M.Ivănescu petrarchizează, prin diferența creată între cel ce spune și ceea ce este spus.

Dacă Manolescu este preocupat de pozițiile și gesturile personajelor într-un mod minuțios, Ungheanu consideră faptul că M.Ivănescu este un „virtuoz al sugestiei”, modalitate prin care poetul se ascunde în spatele cortinei încercând să ne convingă că nu face literatură pentru că are trac.

Ungheanu surprinde foarte bine faptul că „Arta poetului de a vorbi dincolo de vorbe, de a sugera ceva ce nu scrie, un sens care se degajă treptat, eliberându-se complet, doar la ultimul vers” constituie de fapt esența poeziei mirceaivănesciene. Criticul notează că fiecare lectură a poemului mirceaivănescian seamănă cu „un mic ritual de inițiere într-o disciplină cunoscută doar câtorva, printre care autorul, și personajul cel mai important Ea”. Sugestia este cea care aruncă cu praf în ochii cititorilor folosindu-se de termeni complementari, dar care de fapt ascund realități congruente.

O mulțime de noi atribute cu referire la poezia mirceaivănesciană sunt cele care compun acest articol. Printre acestea aflăm că poezia mirceaivănesciană este aparent anacronică, dar plină de surprize. Poetul este un terorizat de literatură fapt pentru care are trac. Soluțiile găsite spre a ieși din impas sunt discreția, ambiguitatea, jocul. Ivănescu este preocupat de expresie, notează criticul. Aspectul de proză al versurilor este îndepărtat prin folosirea unui ritm interior. Temele folosite sunt dintr-o arie tematică mignonă, realizând adevărate caligrafii sufletești. Totodată notează că M.Ivănescu este un „virtuoz al sugestiei”. Ceea ce atrage la acest poet din perspectiva lui Ungheanu este arta poetului, aceea de a vorbi dincolo de vorbe. În concluzie, putem preciza că cele două viziuni cu privire la universul poetic ivănescian sunt prea puțin asemănătoare, cu multe elemente ce le diferențiază. Două moduri diferite de a observa poezia mirceaivănesciană, cu toate că au în vedere același poet. Diferit și unic este modul în care acești critici își apleacă ochiul critic asupra stărilor mirceaivănesciene, evidențiind încă o dată, dacă mai era cazul, că suntem pe atât de diferiți, pe cât suntem de asemănători.

Bibliografia operei

Ivănescu, Mircea, *Versuri*, Ed. EPL, București, 1968

Bibliografie critică

Manolescu, Nicolae. *Mircea Ivănescu – Versuri*. În: *Contemporanul*, 1968, nr. 31, p. 3.

Ungheanu, M. *Mircea Ivănescu și poezia reală*. În : *Luceafărul*, 1968, nr. 38, p. 2.